

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-БАНКІРІВ

Р.В.Миленкова

Української академії банківської справи

Стаття висвітлює особливості соціально-психологічного забезпечення процесу підготовки майбутніх фахівців банківської справи з високим рівнем інноваційної культури. Проаналізовано соціальні чинники впливу на особистість, визначено напрямки психологічної роботи зі студентами-банкieraми.

Ключові слова: інноваційна культура, забезпечення процесу формування інноваційної культури.

Умови швидких соціально-економічних перетворень, які відбуваються нині в Україні диктують нові вимоги до особистості сучасного фахівця. Майже в усіх галузях діяльності людина повинна проявляти творчі здібності у поєднанні з розумною прагматичністю та високим рівнем загальної культури, тобто мати певний рівень інноваційної культури.

Отже, актуальність дослідження процесу формування інноваційної культури зумовлена об'єктивними потребами суспільства у професіоналах, які ефективно використовують інновації у власній праці.

Аналіз наукової літератури показав зацікавленість інноваційною культурою вітчизняних та зарубіжних дослідників, їй присвячено багато праць вчених, серед яких О.Аматьєва, А.Баркер, О. Гавриш, Л.Даниленко, В.Джелалі, О.Козлова, В.Кремень, І.Курас, В.Латишев, А.Ніколаєв, О.Попович, В.Фокіна, Д.Шервуд тощо.

Мета статті полягає у створенні концепції соціально-психологічного забезпечення впливу на особистість студента при формуванні інноваційної культури.

Об'єктом статті виступає процес підготовки майбутніх фахівців банківської справи у вищому закладі освіти. Предметом є соціально-психологічне забезпечення процесу формування інноваційної культури студентів-банкieraів.

Завдання даної статті полягає в описанні соціально-психологічних підходів до побудови означеного процесу.

Оскільки формування інноваційної культури студента спрямовано на розвиток певних якостей особистості, соціально-психологічне забезпечення відіграє важливу роль в організації цього процесу. Соціальні умови мають значний вплив та повинні бути проаналізовані враховуючи те, що інноваційна культура майбутнього банкiera ґрунтується на системі цінностей, які відповідають інноваційному розвитку не тільки окремої особистості, а й суспільства, регіону,

галузі, у якій реалізуватимуться майбутні фахівці, середовища вищого закладу освіти, у якому вони навчаються. Увага до психологічного аспекту зумовлена тим, що інноваційна культура банкieraів є самоорганізуючою системою, в основі якої знаходяться психологічні механізми, які полягають у здатності продукувати та використовувати нові ідеї у власній діяльності. Безперечно, без опори на власний творчий потенціал, розумові здібності та вміння, волю неможливе включення механізму формування та розвитку інноваційної культури.

Для того, щоб чітко окреслити чинники впливу на особистість майбутніх фахівців банківської справи було здійснено спробу проаналізувати соціокультурне середовище, в якому знаходяться студенти. Під макросередовищем прийнято розуміти сукупність духовних та матеріальних умов, за яких проходить життєдіяльність усього суспільства. До системи макросередовища, яке впливає на вищий заклад освіти та тих, хто у ньому навчається, відносять:

- демографічне середовище (країни, регіону, міста);
- економічне середовище;
- природне середовище;
- політико-правове середовище;
- соціально-культурне середовище тощо.

Ці та інші складові здійснюють вплив на внутрішнє середовище. Особливо цікавим у контексті проблеми формування інноваційної культури вбачається дослідження соціокультурного середовища вищого закладу освіти, який готує банкieraів. Ми виходили з визначення В.Болгаріної, яка розглядає соціокультурне середовище закладу як «сукупність умов, предметних і людських елементів, з якими взаємодіють суб'єкти навчально-виховного процесу і зазнають їх впливу. Це складна мікросистема з певними скла-

довими, сферами: соціально-правовою, інформаційною, освітньою, навчальною виховною» [2, 80]. Звичайно, соціокультурне мікросередовище завжди пов'язано з загальними макрорумовами і формується під їх впливом, але залежить також і від соціокультурних та економічних потреб та інтересів конкретних груп. Систему мікросередовища вищого закладу освіти, зокрема такого, у якому викладають банківську справу, складають:

- вищий заклад освіти (як організація з певною системою цінностей, що вже склалася, культурою педагогічної взаємодії, психологічним кліматом, сталими нормами, вимогами тощо);
- абітурієнти (випускники загальноосвітніх навчальних закладів, які вступають саме до цього вищого закладу освіти, зокрема на спеціальність «Банківська справа»);
- конкуренти (інші вищі фінансові заклади освіти та заклади професійної підготовки);
- замовники послуг вищих закладів освіти (банки та фінансові установи тощо);
- контактні аудиторії (сфера спілкування та впливу на представників вищих закладів освіти).

Майбутніх банкірів старших курсів (III – IV) попросили визначити за значенням вплив чинників мікросередовища вищого закладу освіти на їх професійну самоідентифікацію. Студенти відповідали на запитання: «Що більш за все допомагає відчувати себе майбутнім фахівцем банківської справи?» (див. табл. 1).

Результати анкетування показують, що відчуття особливості обраного фаху студенти відчують перш за все завдяки фактору змістового наповнення навчальних дисциплін та суб'єктивним установкам на досягнення мети стати банкіром. Найменший вплив, на думку опитаних, мають позанавчальні та виховні заходи. Студенти сприймають їх як форму дозвілля і мало пов'язують з фахом банківської справи. Тому ми намагалися надати більшій контекстності виховній роботі в процесі формування інноваційної культури.

З метою вивчення особливостей банківського середовища як майбутньої сфери реалізації студентів було проведено аналіз наукових досліджень з цієї тематики. Так, Г.Савченко зосереджується на особливостях діяльності українських банків, які впливають на підбір кадрів для кредитних установ [4, 18-20] та виділяє зокрема наступні.

Таблиця 1. «Що більш за все допомагає відчувати себе майбутнім фахівцем банківської справи?»

№ п/п	Чинник	%	Ранг
1.	Зміст навчання за спеціальністю «Банківська справа»	40	I
2.	Виховні заходи ВНЗ, які мають безпосередній зв'язок з майбутньою професією банкіра	12	VI
3.	Позанавчальні контакти з представниками банківської галузі	10	V
4.	Виробнича практика у банківських установах	15	IV
5.	Особлива атмосфера вашого ВНЗ в цілому	6	III
6.	Власне прагнення, мета стати банкіром, яка склалася ще під час навчання у школі	17	II

Нині банківська сфера є найбільш прогресивним сектором ринкової економіки, який виник при утворенні ринкових відносин, що відобразилося на персоналі. З одного боку, підвищилися вимоги до робітників: необхідними для них стали знання основ ринкової економіки та вміння адекватно реагувати на економічну ситуацію, що склалася. Підвищилися вимоги до якості праці разом з тим як у ринкових умовах суттєво зросли критерії оцінки діяльності як організації, так і її працівників. З іншого боку, вплив ринкових відносин на взаємодію роботодавців та персоналу проявився у реалізації політики у галузі оплати праці, найму, службового просування, професійного зростання, що змістило акценти у напрямку підвищення ініціативності та високої ефективності праці.

Оскільки банки працюють в умовах підвищеного ризику, зумовленими суспільною нестабільністю та особливостями проведення операцій з матеріальними цінностями, від робітників вимагається підвищена відповідальність, якість прийняття управлінських рішень, а також наявність особливих умінь у роботі на ринку банківських послуг та навичок глибокого аналізу фінансового стану клієнта.

Постійні зміни у середовищі зумовлюють такі особливості роботи в банках, як висока оперативність та інтенсивність праці, вміння швидко реагувати на ситуацію та в залежності від неї формувати особливу модель поведінки.

Банківська діяльність – це, перш за все, робота з людьми. Тому від фахівців банківської справи вимагається певна підготовка в галузі психології, етики, навички ділового

спілкування. Крім того, слід враховувати постійне емоційне напруження, характерне для даної сфери.

Соціальні дослідження ставлення до банківської діяльності показують, що за останні роки суттєво змінилась громадська оцінка банківського бізнесу. Д.Лукін, Т.Мазило у праці присвяченій етичним аспектам української банківської справи зазначають: «Якщо раніше в українському суспільстві образ банкіра викликав здебільшого негативні емоції..., то тепер соціальний тип банківського працівника ідентифікується з професіоналом, активним учасником ринкових перетворень. Така метаморфоза відбувається завдяки істотній зміні ринкової ситуації в країні, розвитку відповідних інститутів, ефективній роботі українських банків» [3, 24]. Тому для відповідності соціальним очікуванням від фахівця банківської справи, освітньо-виховний процес готує банкірів згідно до вимог, що постійно підвищуються.

Отже, соціальне забезпечення процесу формування інноваційної культури майбутнього фахівця банківської справи включає використання результатів теоретичного аналізу:

- макро- та мікросередовища вищого закладу освіти, де готують банкірів;
- вимог суспільства та банківських установ до професійних та особистісних якостей робітників;
- нормативно-правової бази банківської діяльності у країні;
- інноваційного компоненту у сучасній банківській справі;
- морально-етичного аспекту банківської діяльності.

Враховуючи всі ці чинники, формування інноваційної культури майбутніх фахівців може розглядатися як системна реакція на соціально-культурну та економічну динаміку розвитку українського суспільства. Значний економічний розвиток нині не суперечить філософським ідеям людиноцентризму. Навпаки, висока технологізованість діяльності породжує потребу у фахівцях, які є не тільки виконавцями, а також роблять особистий вклад у спільну працю та несуть креативні ідеї як запоруку постійного розвитку. Тому, процес формування інноваційної культури майбутніх банкірів повинен базуватися на загальнонаукових принципах людиноцентризму, які об'єктивуються в особистісно орієнтованому підході до розвитку особистості.

Саме такий підхід доцільно використовується при формуванні інноваційної культури студента. Значний внесок у теорію особистісно орієнтованого педагогічного експерименту складають праці І.Беха. Його дослідження показують, що «принциповою відмінністю особистісно орієнтованого формувального експерименту від традиційного формувального методу є те, що

тут прямим виховним продуктом виступає морально-особистісне новоутворення як безумовна самоціннісна форма суб'єктивної активності. Вона входить безпосередньо в ядро особистості і є її сутнісним показником» [1, 35].

Оскільки мова йде про особистісні новоутворення, процес формування інноваційної культури майбутніх фахівців банківської справи потребує психологічного забезпечення на науково-теоретичному, методологічному та практичному рівнях.

Перш за все, вплив на особистість здійснюється з урахуванням психологічних особливостей студентського віку та середовища. Формування фахівця у процесі навчання у вищому закладі освіти передбачає не тільки опанування певними знаннями та навичками, а також зміну та корекцію установок, інтересів, ціннісних орієнтацій; здійснюється соціалізація фахівця, яка, в свою чергу, зумовлена індивідуальними особливостями, типовими психологічними реакціями особистості та взаємодією з соціальним середовищем. Студентський вік є часом інтенсивної соціалізації та професіоналізації майбутнього фахівця, тому найголовнішим психологічним та світоглядним утворенням стає особистісне та професійне самовизначення студента.

Таким чином, у професійній підготовці майбутніх банкірів слід враховувати рівною мірою як вплив соціального середовища, так і індивідуальні психологічні та світоглядні установки студентів як детермінанти професійних прагнень та сподівань.

Крім уваги до утворення нових професійних та соціальних якостей психологічне забезпечення процесу формування інноваційної культури передбачає також надання психоемоційної підтримки студентам у процесі їх навчальної діяльності. Необхідність такої підтримки зумовлена складнощами пристосування молодих людей до умов студентського життя, нових вимог та випробувань під час сесій. Метою психолого-консультативної роботи з майбутніми фахівцями банківської справи є рівною мірою своєчасна допомога у пристосуванні до конкретних ситуацій та формування елементарних вмінь психологічної самодіагностики та самоконтролю, які знадобляться у подальшій професійній діяльності.

Отже, можна зробити висновок, що психологічне забезпечення процесу формування інноваційної культури майбутніх банкірів є важливим кроком до зміцнення особистісного механізму саморегуляції та включає:

- сприяння психологічній адаптації студентів до умов навчання у вищого закладу освіти;
- запобігання психоемоційному стресу в навчальній діяльності студентів;
- своєчасну пропедевтику та корекцію професійних уявлень (вимог, цілей і цінностей професії банкіра);
- допомогу в оцінці власних можливостей та визначенні відповідності майбутньої трудової діяльності власним інтересам;
- спрямованість навчально-виховного процесу на розкриття психологічних

ханізмів креативності майбутніх банкірів та готовності до інноваційної діяльності.

Психологічний супровід процесу формування інноваційної культури майбутніх банкірів є важливим компонентом, який повинен забезпечувати цілісність та багатобічність впливу на особистість. У перспективах нашого дослідження передбачається підготовка методичних рекомендацій щодо розвитку інноваційної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бех І.Д.* Виховання особистості: У 2 кн. Книга друга. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь, 2003. – Кн. 2. – 342 с.
2. *Болгарина В.С.* Культурологічний підхід до управління школою. – Х.: Основа, 2006. – 112 с.
3. *Лукін Д., Мазило Т.* Етичні аспекти бізнесу українських банків // Вісник НБУ. – 2004. – № 2. – С. 22-24.
4. *Савченко Г.А.* Управление персоналом в банках: Дис. ... канд. екон. н.: 08.06.02 / Донецкий гос. ун-т. – Донецк, 1998. – 208 с.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2007 р.

